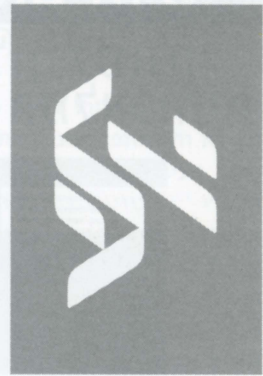

אקדמיה

ידיעון האקדמיה ללשון העברית אייר התשנ"ז

בחירות באקדמיה

חיים באר ומנחם קיסטר - חברים יועצים באקדמיה; יעקב זוסמן ואבנר טריינין נבחרו לחברים

בבחירות שנערכו באקדמיה ללשון ביום כ"ז בטבת תשנ"ז (6 בינואר 1997), נבחרו לחברים פרופ' **אבנר טריינין** ופרופ' **יעקב זוסמן**, לאחר שהיו חברים יועצים. הסופר **חיים באר** ופרופ' **מנחם קיסטר** נבחרו לחברים יועצים באקדמיה.

יעקב זוסמן הוא מחוקרי התלמוד הבולטים ביותר והחשובים ביותר בארץ ובחו"ל.

אבנר טריינין הוא משורר נודע וחוקר חשוב בכימיה, תחום עיסוקו המדעי.

חיים באר הוא סופר בעל זכויות רבות. באר נולד בשנת תש"ה בירושלים. ספריו **נוצות** (תש"ס) ו**עת הזמיר** (תשמ"ח) הוציאו את טבעו כיוצר חשוב ובעל לשון. בשנת תשנ"ב פרסם את ספרו על ביאליק, ברנר ועגנון **גם אהבתם גם שנאתם**. עוד על חיים באר בעמוד 6.

מנחם קיסטר נולד בחיפה בשנת 1957. הוא למד באוניברסיטה העברית בחוג לתלמוד, והשתלם גם בחטיבות לספרים חיצוניים ולספרות הלניסטית ובחוג לשפות שמיות עתיקות. בשנת 1994 קיבל תואר דוקטור באוניברסיטה העברית, וב-1996 מונה בה לפרופסור חבר במדעי היהדות.

מישיבות מליאת האקדמיה

החלטות בדקדוק

ניקוד מילת השאלה "מה" מילת השאלה **מה** תנוקד בקמץ, ולא יבוא דגש חזק בראש המילה שאחריה. ניקוד זה נוהג גם כאשר אות שימוש קודמת למילה **מה**: לְמָה, כְּמָה, בְּמָה. גם הצורה בְּמָה מותרת.

ניקודה של **מה** במקרא הוא בדרך כלל כניקוד ה"א הידיעה, לדוגמה: מַה טְבוּ, מַה רְאוּ, מַה עָשִׂיתָ, מַה הִיא.

שמות שונים - צורה, ניקוד, נטייה וריבוי * הצורה העברית של cliché היא **קלישָׁה**.

* הצורות **תְּנִיחָה** ו**תְּנִיחָה** כשרות. אפשר להשתמש בכל אחת מהן, בין לציון הפעולה בין לציון המקום.

* הוחלט לנקד: **מְסַס, מְשַׁט, מְסַח**.

* בצירוף **יצא מגדר**, מותר לנקד **גדר** כדרך הסגוליים: **יצאתי מגְדְרִי, יצא מגְדְרוֹ** וכו'.

* צורת הרבים של **פְּגוּשׁ** היא **פְּגוּשׁוֹת**.

* שם הייחוס מן **בָּאָר** **שְׁבַע** הוא **בָּאָר שְׁבַעִי**.

* השם **ברכון** (דף או ספרון שברכת המזון וברכות אחרות מודפסות בו) ינוקד בְּרַכּוֹן (בכ"ף דגושה).

* כשהצורה **כדאי** משמשת שם תואר - מומלץ לנקדה **כְּדָאִי**. צורת הרבים ההכרחית היא **כְּדָאִיִּים**.

* נטיית השם **לְנָאִי** היא **לְנָאִים, לְנָאִי, לְנָאוֹ** וכו' וגם: **לְנָאִים, לְנָאִי, לְנָאוֹ** וכו'.

* ראוי להעדיף את הצורה **עָקִיב** (consistent) מן הצורה **עָקִיב**.

להלן החלטות אחדות שנקבעו בישיבת האקדמיה מיום כ"ט במרחשוון תשנ"ז (11 בנובמבר 1996).

הפועל

* צורות הבינוני של הפועל **גָּבַה** הן **גוֹבֵה** וגם **גָּבַה**.

* צורות העתיד והציווי של הנוכחות והנסתרות בנפעל ובפועלי פ"י בבניין קל יהיו מותרות גם בצירי: **תִּפְתְּבְּנָה** (בצד **תִּשְׁבְּנָה**), **תִּשְׁבְּנָה** (בצד **תִּשְׁבְּנָה**), על דרך פיעל והתפעל: **תִּלְמַדְנָה**, **תִּתְרַקְנָה**.

הערה: החלטה זו היא הרחבה של החלטת האקדמיה משנת התשמ"ה.

* ע' הפועל לפני הגרוניות החייע בצורות עבר בבניינים פיעל והתפעל, ובצורות עתיד, ציווי ומקור בבניינים פיעל, התפעל ונפעל - אפשר לנקדה בפתח ואפשר לנקדה בצירי ואחריו פתח גנובה. דוגמות: **שְׁמַח, שְׁמַח; הִתְגַּלַּח, הִתְגַּלַּח; אָרַח, אָרַח; שְׁמַח! שְׁמַח!**; **יִתְמַקְמָה, יִתְמַקְמָה; לְהַפְנֵעַ, לְהַפְנֵעַ**.

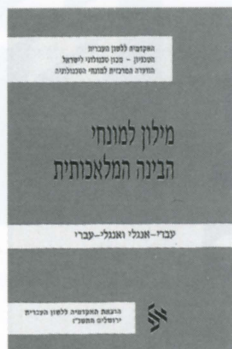
הערה: החלטה זו אף היא הרחבה של החלטת האקדמיה משנת התשמ"ה.

עוד בגיליון

- לשון הקודש וארץ הקודש מאת שמעון פרס - מאמר מיוחד לאקדמיה
- מילים חדשות
- יצא לאור המילון למונחי הבינה המלאכותית

פרסום חדש

המילון למונחי הבינה המלאכותית

בתחילת שנת התשנ"ז יצא לאור המילון למונחי הבינה המלאכותית בהוצאת האקדמיה ללשון העברית. במילון מובאים 516 מונחים.

בשנת התש"ן פנתה הפקולטה להנדסת תעשייה וניהול בטכניון לוועדה המרכזית למונחי הטכנולוגיה מטעם האקדמיה ללשון העברית (אף היא בטכניון) בבקשה לערוך מילון למונחי הבינה המלאכותית. לצורך הכנת המילון כוננה ועדה, וחבריה היו: רבקה אוקסמן, עוזי אורנן, שרגא אירמאי (יו"ר), אלון איתי, יוסי גיל, פיליפ עיך-דור, עופר עציון, ישי פלדמן, ראובן קרני, ג'ף רוזנשיין, שהרן שלח ואורי שמעוני. רכזת הוועדה הייתה יוכבד הבר. המצע לדיוני הוועדה התבסס על מילונים ורשימות מונחים בתחומי הבינה המלאכותית ומערכות מומחה.

הנה מונחים אחדים מן המילון:

- אתחול - initialization
- תיחול - initiation
- אכלול, אינדוקציה [הסקה מן הפרט אל הכלל] - induction
- אפרוט, דדוקציה [הסקה מן הכלל אל הפרט] - deduction
- דופס, תדמית - template
- הידודי - interactive
- חזרוז - iteration
- נכנסה פסולת יצאה פסולת, נפי"ף - garbage in garbage out, GIGO
- מיטוב, אופטימיזציה - optimization
- היתכנות, בציעות - feasibility
- יְרִישָׁה - inheritance
- תמליל-על [מקובל גם: היפרטקסט] - hypertext
- מדרג - hierarchy

אושר המילון למונחי הדיפלומטיה

כ־1000 מונחים במילון

הנה כמה מונחים מן המילון:

- ועדת שעה, ועדה אד הוק - ad hoc committee
 - חוצניות - extraterritoriality, extraterritoriality
 - חיקור - interrogation
 - מקדמים - preliminaries
 - השעיה (כגון השעיית שגרירים, השעיית יחסים דיפלומטיים) - suspension
 - עילה למלחמה, קזוס בלי - casus belli
 - לְחָמוּת - belligerence, belligerency
 - אצילת סמכויות - delegation of power
 - שְׁדָר, תמסיר - communication
 - למעשה, דה-פקטו - de facto
 - להלכה, דה-יורה - de jure
 - מֶאֱחָד, פדרציה - federation
 - לא לפרוטוקול - off the record
 - מחלה דיפלומטית (תירוץ על היעדרות) - diplomatic illness
- המילון נמסר לעיונו של מנכ"ל משרד החוץ, מר איתן בנצור. במכתב תשובתו מר בנצור מצייין שיש מן הסמליות בהשלמת המילון לקראת שנת החמישים למדינת ישראל, לאחר יובל שנים של פעילות דיפלומטית ענפה, פעילות שבמהלכה נמצאו בהדרגה תחליפים עבריים למונחים לועזיים. המילון הוא חלק מתהליך התחייה הלאומי שלנו כעם עצמאי. בנצור מוסיף שהמילון יהיה כלי עזר חשוב "לכל אחד ואחד מאתנו, שליחי המדינה ברחבי תבל".

בישיבת המליאה מיום ו' בטבת התשנ"ז (16 בדצמבר 1996) אושר המילון למונחי הדיפלומטיה אישור סופי.

הוועדה למונחי הדיפלומטיה הוקמה בשנת התשמ"ג (1983), ועבודתה נמשכה בהפסקות עד שנת התשנ"ב (1992). עם אנשי הוועדה נמנו מטעם משרד החוץ מנכ"לים, סמנכ"לים ושגרירים: וולטר איתן, משה אלוף, משה אראל, יוסף גוברין, אשר גורן, משה יגר, אריה לבבי, יהודה נשיא, שמעיה סמילן, רחבעם עמיר, יגאל ענתבי, אריה קומיי, שבתאי רוזן, יעקב שמעוני ז"ל (יו"ר - בשנות העבודה האחרונות). ממשרד המשפטים - מנחם זהרי. נציגי האקדמיה ללשון בוועדה היו גד בר-עמי צרפתי, חיים רבין ז"ל (יו"ר), דוד טנא ז"ל (מתשמי"ה - ממלא מקום היו"ר) ודניאל שפרבר.

מוכיר הוועדה היה יגאל ינאי ז"ל. בשנת התשנ"ג התכנס ועד המינוח לדון במילון. בעקבות הערות שהוערו על המילון התכנסה תת-ועדה למונחי הדיפלומטיה, ועמה נמנו: משה אראל (מטעם משרד החוץ), שרגא אירמאי וגד בר-עמי צרפתי (מטעם האקדמיה). מזכירת תת-הוועדה - רחל סליג. הנוסח המתוקן של המילון הובא לפני המליאה ואושר אישור סופי. במילון כ־1000 מונחים, הוא נערך עתה לדפוס, והוא עתיד לראות אור בקרוז.

מנהלת האקדמיה

בישיבה מס' 232 נבחרו יושבי ראש חדשים לשני ועדים באקדמיה. במנהלת האקדמיה מכהנים נשיא האקדמיה וסגנו וכן ראשי הוועדים, וזה הרכבה:

- פרופ' משה בר-אשר - נשיא האקדמיה
- פרופ' מנחם צבי קדרי - סגן נשיא האקדמיה
- פרופ' יהושע בלאו - יושב ראש ועד הדקדוק
- הגב' שולמית הראבן - יושבת ראש ועד המינוח (חברה חדשה במנהלה)
- פרופ' גד בן-עמי צרפתי - יושב ראש הוועד האמרכלי
- פרופ' משה אזר - יושב ראש ועד הפרסומים (חבר חדש במנהלה)

מינוי חדש באקדמיה

הגב' רונית גדיש התמנתה מרכזת מדור המזכירות המדעית, ואנו מאחלים לה הצלחה רבה.

זר ברכות

לפרופ' גדעון גולדנברג על היבחרו לחבר האקדמיה הלאומית למדעים.

מילים חדשות

אנו מביאים מילים בשימוש כללי שאושרו בישיבות המליאה האחרונות:

התְעָדָה - נוהל שלפיו צד שלישי מבטיח שמוצר, תהליך או שירות תואמים דרישות מוגדרות (באנגלית: certification).

קומדיית מצבים, קומדיה של מצבים - sitcom.

ערוץ - בעבר קבעה האקדמיה שהמילה **אפיק** היא המונח העברי ל-channel. בשימוש היום (בהקשרים רבים) channel הוא **ערוץ** (לדוגמה: **ערוץ 2, ערוץ הספורט, ערוצי הכבלים**). האקדמיה החליטה להתיר את השימוש במונח **ערוץ** בהוראה הרווחת בציבור.

(רשמקול) קפול-קלטת - רשמקול בעל התקן לשתי קלטות. במכשיר זה אפשר להקליט מקלטת לקלטת (באנגלית: double cassette tape recorder).

שֶׁלֶטוּט - שיטוט בין ערוצי הטלוויזיה באמצעות שֶׁלֶט־רֶחֶק. מן המילה ניכרות המילים **שֶׁלֶט** ו**שיטוט** (באנגלית: [זאפּינג]: zapping).

ירי מאש כוחותינו/ הריגה מאש כוחותינו - friendly fire.

הַשְׁמָה חלופית - תהליך של עזרה במציאת תעסוקה חדשה לעובדים שפוטרו מעבודתם. התהליך כולל הכוונה מקצועית, סיוע בכתיבת קורות חיים, הדרכה לפני ראיונות עבודה וכד' (באנגלית: outplacement).

מִזְכָּה - ציון שמו של אדם או של גוף השתתף בעשיית יצירה, כגון ספר או משדר ברדיו או בטלוויזיה (קרדיט).

דוגמה: בסוף הסרט הובאה **רשימת המִזְכָּים** (באנגלית: list of credits; בפי אנשי מקצוע בטלוויזיה - roller).

הֶחָפֵר - עסקת שכירות של נכס (בעיקר ציוד) לתקופה קבועה מראש. בתום התקופה השוכר יכול לרכוש את הנכס (לאחר שעמד בתנאים המפורטים בחוזה), ודמי השכירות נחשבים חלק עיקרי של דמי הרכישה (באנגלית: leasing).

מכון מזי"א - 200 ימי עיון מתחילת התשנ"ז

בשנת התשנ"ו התקיימו 133 ימי עיון

הממחישים להם את הנס שהתחולל - חידושה של לשון עתיקה והתאמתה לחיים בעידן המודרני.

● **"האומנם בדה אליעזר בן-יהודה מילים ממוחו הקודח?!"** - המחשת הדרכים שנקטו אליעזר בן-יהודה, יחיאל מיכל פינס, זאב יעבץ וחבריהם בחידוש מילים. המשתתפים מתנסים בעצמם בעבודת ועד הלשון והאקדמיה ללשון העברית ומנסים לקבוע מונחים למילים שטרם נמצא להן לבוש עברי, כגון אינטרנט, פקס, מיניבוס.

● **"סיוור בקריה לתחיית העברית"** - סיוור ברגל ברחוב הנביאים ובסביבתו, שם חיו מחיי העברית, אליעזר בן-יהודה, דוד ילין ואחרים, ושם התנהלו החיים בבתי הספר ובגני הילדים העבריים - חיי הרוח והתרבות. בסיוור מתוארים המאבקים והאירועים ההיסטוריים במקום התרחשותם, דוגמת "מלחמת השפות" בבית הספר "למל".

● **"ירושלים כטקסט"** - "סיוור" ברחובות העיר ירושלים בשקופיות. באמצעות השקופיות הצופים מתוודעים אל האנשים שעל שמם קרויים רחובות בעיר, למשל לונץ ויעבץ, ואל תופעות לשון בירושלים, למשל השימוש בה"א היידוע בשלטים: "בתי כנסת המאוחדים באמריקה" או חילופי העיצורים למ"ד ונו"ן בשמות: מלחה (מנחת) וליפתא (מי נפתוח).

* המעוניינים להשתתף בימי העיון במכון מזי"א מוזמנים להתקשר לטלפון 02-6252497.

אלפי אנשים ביקרו בשנה האחרונה במכון מזי"א והשתתפו בפעילויות שנערכו במכון. ימי העיון העוסקים בתחיית הדיבור העברי מְכוּוּנים לקבוצות מגוונות: תלמידי בתי ספר יסודיים ובתי ספר תיכוניים, תלמידי אולפנים, סטודנטים מאולפנות וממכללות, חיילים ואנשים מארגונים אחרים, כגון איגוד המתרגמים, איגוד הספרנים, שדרנים ומנהלי אולפנים.

בשנת התשנ"ו היו 133 ימי עיון:

24 לבתי ספר תיכוניים

23 לחטיבות הביניים

9 לבתי ספר יסודיים

60 לאולפנים

4 לחיילים

13 לקבוצות אחרות

נוסף על ימי העיון לקבוצות המאורגנות היו שתי-עשרה הרצאות על העברית בת-זמננו לקהל הרחב בשעות הערב.

לקבוצות מאורגנות המכון מציע כמה וכמה תכניות שאפשר ליצור מהן יום עיון, כל קבוצה על פי נטייתה ועל פי תחומי התעניינותה. הנה כמה דוגמות:

● **"רק מילה בעברית חודרת אל עורקיי, אל נשמתיי, כאן הוא ביתי"** - בהרצאה זו נידונות השאלות האלה: מדוע מקובל לדבר על "תחיית הלשון העברית"? האומנם הלשון העברית מתה או שמא מדובר בתחייה של **דיבור** עברי בלבד? האיש אליעזר בן-יהודה - כיצד השפיעה אישיותו על פועלו? מיהו הד"ר מזי"א - התוודעות אל האיש מבעד למכתבים שנשלחו אליו. המשתתפים צופים בקטעים של סרטי תעודה וסרטי עלילה

תלמידי ביה"ס למדעים ולאמנויות ביום עיון במכון מזי"א

לשון הקודש וארץ הקודש

מאת שמעון פרס

מאמר מיוחד לאקדמיה

לאשרות. המידע זורם כרוח, והוא מתעלם ממסכי ברזל או ממסכי משי או ממסננות של צנזורה. הטילים מביטים בגבולות בבוז אסטרטגי, ורוחות הרפאים של אמונות תפלות ותנועות קיצוניות ואלימות טרוריסטית נעים ונדים ללא כיבוד גבול או ריבונות.

מה שנשאר קבוע הוא דווקא תעודת הזהות ההיסטורית והרוחנית. אלא שגם היא נתונה לסכנת פלישה של ערוצי הטלוויזיה לחדרי המגורים ולתאי המוח שלנו. פלישה תרבותית עלולה להתגלות כמסוכנת יותר מפלישה צבאית. מפני פלישה צבאית אפשר להתגונן, מפני פלישה תרבותית עדיין איננו מסוגלים להיערך להגנה.

אנו מתקרבים למצב שבו ההגנה על תרבותנו וההגנה על שפתנו מתחילות להיות בעיה מכרעת לא פחות מן ההגנה על אדמותינו.

הזהות הרוחנית והריבונות הלשונית מתחילות להיות הנושאים האמתיים של עצמאות לאומית. עמים רבים היו ממדינות לקהילות (האיחוד האירופי, האיחודים בדרום אמריקה, באסיה), ואנו יודעים שמבחינות רבות נגזר עלינו להיות בגדר "עם לבדד ישכון": אין לנו אחות לדתנו או אחות לשפתנו או שכן לגורלנו. ואחרי חמישים שנות מלחמת עצמאות מדינית אנו חייבים להתחיל במערכה על עצמאות תרבותית. הזיקה שבין האדמה לריבונות מדינית היא כזיקה שבין השפה לריבונות רוחנית. והקרב על שמירת הזהות הרוחנית יחייב לא פחות התגייסות והתנדבות ממה שידענו בקרבות האחרים שעמדנו בהם. ובקרב על המערכה הרוחנית - כל אות היא כדור רובה; כל כיתה בבית הספר כמוה ככיתה חיילים בשדה הקרב, וכל גיליון דפוס הוא מפת קרב.

אנו נכנסים עתה לקרב הגדול על מלחמת הקיום הרוחני של העם היהודי. הקרב על הקיום הרוחני שלנו כפול: לשמור על עדיפותו של השיקול המוסרי בהמשך עשיית ההיסטוריה של עמנו, ולעשות את דרכנו בעברית ראויה לשמה.

וכמאמר היינריך היינה: "מאז יציאת מצרים בכל הצהרת חירות יש צליל עברי".

את השפה, הם גם מלמדים אותה משמעויות חדשות, דרכי חיבור רעניים ואפשרויות תמימות שלא ניתן לעמוד נגדן. הפרחנו שממה בארץ ויצרנו שפע של לשון, וניתן לומר שלשון הקודש וארץ הקודש הן תאומי יהדות - אין לאחת מהן קיום בלי זיקה לחברתה. אמנם נוצרה אשליה שקרקע היא נכסי דלא נידי, ולשון היא ערך מתגלגל, אבל נוכחנו לדעת שדווקא הקרקע נתונה לשינויים, ואפילו להפתעות, עוד יותר מן הלשון.

הקרקע, גם אם יש לך קושאן עליה, זרים יכולים לפלוש אליה ולשנות את בעלותה. עבר הירדן נותק מארץ ישראל לא בגלל הזכות ההיסטורית, אלא בגלל מי שהתיישבו בעבר המזרחי של ארץ ישראל. במקרה הזה העובדות הדמוגרפיות הכריעו את הקביעות הגאוגרפיות. הוא הדין בנוגע לעזה ולמקומות אחרים ביהודה ובשומרון. אכן הקרקע אינה ניידת, והזכות ההיסטורית נשארת תקפה, אבל את הבעלות על הקרקע קובעים מי שהתיישבו עליה והיו לבעליה, והיא ניידת בעבורם.

לא רק התיישבות של אוכלוסיות חדשות על קרקע היסטורית קובעת את שייכות הקרקע, גם הגבולות המדיניים, הכלכליים והאסטרטגיים שהיינו רגילים להם מתחילים לנשור כעלי הסתיו. מה ערכם האמתי של הגבולות המסורתיים: השוקים חשובים מהמדינות, והכלכלה גלובלית. המדע אינו נעצר בגבולות. הטכנולוגיה אינה זקוקה

אין עוד עם שהלשון השגורה בפיו מלאת חיוניות כל כך ומלאת סתירות כל כך כמו העם היהודי.

מצד אחד הלשון העברית מלווה בשפות נוספות: ארמית, יידיש, לדינו - אם מונים רק אחדות מהן; מצד אחר העברית עצמה מילאה תפקידים שונים - בהיותה שפת היום יום בבית הראשון ובבית השני, ובהיותה לשון קודש, לשון תפילה ולשון געגועים בהיות עמנו בגולה.

וכבר נאמר בבת שחוק, שבעברית היהודים משבחים את הקדוש ברוך הוא, וביידיש הם מתוכחים אתו.

וצריך להוסיף שאחרי גלותה הייתה לה עדנה: העברית העתיקה זכתה לתחייה מחודשת במדינת ישראל של ימינו. כמעט כל העמים העתיקים באזור זנחו את שפתם המקורית: האיטלקים אינם מדברים רומית, היוונים אינם מדברים יוונית עתיקה; המצרים אינם משתמשים בשפת החרטומים, והסורים אינם מדברים אשורית. רק הילדים שלנו לומדים את שפת הנביאים ומשחקים בה. עד שהעיר אפרים קישון שישראל היא המדינה היחידה בעולם שבה הילדים מלמדים את אימותיהם את שפת האם.

בישראל לא רק שהשפה העברית קמה לתחייה, אלא גם מספר דובריה גדל מאוד; יותר מחמישה מיליון איש דוברים היום עברית, מספר שיא בתולדות הדיבור העברי.

וכשהעברית עוברת מדור לדור, מתקופה לתקופה, מצורך לצורך, היא גם מתעשרת וגם מתגוונת. הרבה מושגים

מודרניים או לועזיים התאזרחו בעברית. ואין היא, העברית, נעצרת מול שפע הגילויים וההמצאות המציפים אותנו, ומוסיפים להציף אותנו, בשפע חסר תקדים. הסופרים מצד אחד והילדים מצד אחר המריצו את השפה והעשירו אותה בביטויים, בקצבים, בגוונים. הספרות העברית החדשה רתמה סוסים ותיקים נבחרים והם הקימו להם דור של סייחים דוהרים וזוהרים, שלמענם נזרעו כרי דשא חדשים. הספרות החדשה והשירה החדשה העניקו לעברית העתיקה חיות וחוץ והזדמנויות שלא היו לה קודם לכן. והילדים - לא פחות משהם לומדים

שמעון פרס עם משה בר-אשר, נשיא האקדמיה

כללי הכתיב חסר הניקוד*

כלל א

כל אות הנכתבת בכתיב המנוקד תיכתב גם בכתיב חסר הניקוד, כגון סוסיו, ביצים, גיא וכד'.

כלל ב - תנועת ו (שורוק וקיבוץ)

כל תנועת ו כותבים באות וי"ו, למשל: שולחן, קופסה, סוכר, הופל.

כלל ג - תנועת ס (חולם, קמץ-קטן, חטף-קמץ)

1. תנועת ס שבניקוד מסומנת בחולם, נכתבת בדרך כלל באות וי"ו, למשל: בוקר, חודש, ישמור, למצוא, עותק, שמור, תסובו.
2. תנועת ס שבניקוד סימנה קמץ-קטן או חטף-קמץ - מסמנים אותה בווי"ו אם בצורת היסוד היא מסומנת בחולם, כגון חומרי ("החומר שלי" או שם התואר), לשמורך, חודשיים, עותקים. אין מסמנים את התנועה ס בווי"ו אם הקמץ-הקטן או חטף-הקמץ קיים בכל צורות המילה, כגון לשמרו, אמנם, חכמה, צהריים, אנייה.

יוצאים מן הכלל:

- מילה המסתיימת באם הקריאה ה"א, לדוגמה: פה (פה), כה (פה), עשה (עשה).
- העתיד בבניין קל של נחי פ"א, למשל: תאמר, יאבד [בגוף ראשון: אימר (אמר)].
- המילים: לא, צאן, ראש, שמאל, זאת, מאזניים.
- צורות מבניין הפעל - שתנועתן הראשונה ס (בניקוד קמץ-קטן) - התנועה מסומנת בווי"ו, כגון הופקד (הפקד).

כלל ד - תנועת י (חיריק)

1. כל תנועת י מסומנת ביו"ד אם אין אחריה אות בשווא נח, כגון דיבור, יישוב, אישה, לעומת שמלה, מכתב, תשמור.
2. מסמנים תנועת י ביו"ד (אף על פי שיש אחריה אות בשווא נח) במילים שנכתבת בהן יו"ד בצורת היסוד, כגון זיכרונות, ניסיוני.

יוצאים מן הכלל:

- המילים: עם, הנה (וגם בנטייה: עמי, הנו), אם, מן; כך גם אחרי מ"ם השימוש: מביתו.
- מילים שבצורת היסוד לא הייתה בהן תנועת י, כגון לבי (מן לב), בתי (מן בת), מקלים (מקלים, מן מקל).
- פעלים בבניין הפעיל, גם אם אחרי הה"א אין שווא, כגון הפיל, הכה.
- אין כותבים יו"ד לפני יו (yo או yu), כגון דיון, בריות.

כלל ה - תנועת e (צירי וסגול)

תנועת e נכתבת בדרך כלל בלא יו"ד, כגון אזור, אפוא, ברה, זהות, ממד, שרפה.

יוצאים מן הכלל:

- מילים שהצירי בא בהן לפני אהע"ר במקום חיריק, כגון תיאבון, ליהנות, תיחשב, נייער (=נער), קירח.
- סגול יסומן ביו"ד רק בשמות דוגמת היכר, הישב, היצע (הקפר, השג, הקצע).

כלל ו - וי"ו המצוינת עיצור

כופלים את הווי"ו הבאה לציון עיצור בתוך המילה, כגון אוויר, עכשווי, אחרי אותיות השימוש יצוין העיצור בשתי וי"וים, כגון הוועד. בראש המילה ובסופה תיכתב וי"ו אחת, כגון ותיק, קו.

- אין כופלים את הווי"ו לציון העיצור אם היא סמוכה לווי"ו אחרת, כגון תקוות (תקות), ווו (וון).
- כותבים יו"ד לפני וי"ו עיצורית סופית שלפניה התנועה a: יחדיו, סתיו. אין מוסיפים את הווי"ו במילים בנות הברה אחת: וו, תו.

כלל ז - יו"ד המצוינת עיצור

1. בראש המילה מסמנים את העיצור y ביו"ד אחת, כגון ילד, ישיבה. בכלל זה גם היו"ד הבאה אחרי אותיות השימוש (מש"ה וכל"ב), כגון הילקוט, לילדה, מיד.

2. בתוך המילה ובסופה מסמנים את העיצור y בשתי יו"דים אם אין לפניהן או לאחריהן אם קריאה, כגון בניין, הייתה, בניי, ליוצר. על יד אם קריאה כותבים יו"ד אחת, כגון קיום, קריה (אבל קריית), מצוין, נוי.

יוצאים מן הכלל:

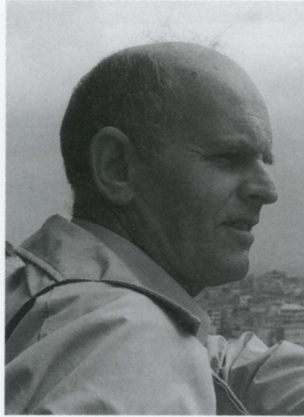
- מילים דוגמת זית, בית, ליל (ובתוספת ה"א סופית: הביתה, לילה).
- המילים: אולי, מתו, מים, שמים, חי, שי.
- בסמיכות ליו"ד אחרת: ייסר (ייסר), יישיר (יישיר).

כלל ח

כשיש חשש לדרישמועות בקריאה, מומלץ להשתמש בניקוד עזר חלקי, לדוגמה: מנהל (להבדיל ממנהל), הקשר (להבדיל מהקשר).

* הובאו כאן עיקר הכללים של הכתיב חסר הניקוד. הנוסח המלא, מלווה בהדגמות ובמפתח, ראה אור בחוברת מיוחדת של לשוננו לעם. בחוברת מובאים גם כללי הפיסוק החדשים, ואפשר לקנותה באקדמיה ללשון העברית.

פרופ' יגאל ינאי ז"ל

לעברית הפורמלית, זו שבעל פה, ויותר מכך זו שבכתב.

יתר על כן, חשוב לציין שאין לאקדמיה מונופול בהכוננת לשוננו, ואין היא הגוף היחיד המפתח ומשנה את העברית כיום. צה"ל, לדוגמה, עוסק הרבה בהכוננת הלשון. בחילות צה"ל יש ועדות מינוח, ששיתפו בעבודתן אנשי לשון (ואף מאנשי האקדמיה), והן קובעות שמות ואף מחדשות מילים לפי הדרוש. גם אנשים פרטיים תורמים לפיתוח הלשון, בטובתה וברעתה: סופרים ומשוררים, עיתונאים ומתרגמים, שחקנים ובדרנים וסתם "עמך".

אמור מעתה שתכנון לשון לא רק אפשרי, אלא הוא נעשה ממש. בעיית האקדמיה היא איך לתאם בין כל המאמצים הנעשים בנפרד כדי למנוע כפילויות וסתירות, ויותר מכך - איך לכוון את הלשון בדרך הנראית רצויה למוסד העליון ללשון העברית.

תשובת המזכירות המדעית והפתרון שהיא מציעה לבעיה הנזכרת כבר נאמרו: פרסום דברי האקדמיה, הפצתם ושינונם. לשם כך יש כרזות ועלונים, מודעות ובמות, עיתונים ועיתונאים, ועולים על כולם בימינו - כלי תקשורת ההמונים. המכחיש זאת ימחק נא משפתו את העצומים והמוניות, החוֹקֵה והשֹׁקֵר, השֹׁדֵדֵה והתִּשְׁרֵר, המְשׁוֹב והמְצַג והצֵג ועוד עשרות חידושים ותיקים ואחרונים של האקדמיה שפורסמו בעיתונים, ברדיו ובטלוויזיה, וימצא שלשונו מעט מיושנת ובלתי-מעודכנת.

אמנם אין האקדמיה ממונה על הגשמת החלטותיה ברחבי הארץ. תפקידה לחוקק ולקבוע תקני לשון, ועל הרשות המבצעת במדינה לדאוג ליישומם ולאכיפתם. אך יש לאקדמיה מהלכים ברדיו ובטלוויזיה, ובאמצעותם ניתן לפרסם את קביעות המוסד בדרך יעילה. יש להתמיד בכך כדרך שמתמידים בפרסומות מסחריות, ואז ייקלטו הדברים.

המזכירות המדעית של האקדמיה היא הממונה על הצד המעשי-השימושי של פעולת המוסד בתכנון הלשון. מארבעה מפעלי הלשון שחזו מייסדי האקדמיה, שניים ודאי שהם ממשימות המזכירות: "יצירת מילונים למקצועות", ו"ספר דקדוק מקיף וקובע ללשונו", שניהם פועל יוצא מהחלטות המליאה.

אכן, ידועה האקדמיה ומפורסמת בציבור כמי ש"עוסקת במילים": ממציאה, מחדשת,

היסוסים והרהורים שְׁנִיִּים אשר למעשם ולדרכם. חברי ועד הלשון שאלו את עצמם: מי שְׁמֵנוּ והבוחנים את עבודת הוועד ציינו שחולשת ועד הלשון בכך "שבני הארץ אינם מתחשבים עם הסמכות של הוועד".

על שאלת הסמכות השיב ועד הלשון, בהחליטו פה אחד, ש"פה בארץ, במקום ששפת הדיבור מתפתחת מיום ליום, בזמן שהיא מתרחבת ומתפשטת באופן טבעי, במקום שיצירות השפה נעשות כמעט מעצמן - ובשביל זה לפעמים גם באופן לא יפה, אין אנו רשאים לחכות עד אשר יבואו בלשנים מומחים ומוכנים לאותו דבר; ומי שהיכולת בידו צריך לעצור בעד הרעה, שלא תצא שפה המונית ביותר, וצריך לקבוע מילים חדשות ויפות" (זכרונות ועד הלשון, מחברת א, עמ' 7).

בעיית חוסר המשמעת הציבורית ואי-קבלת הנחיות הוועד סיבתה הייתה כבר אז בחוסר פרסום נאות של תוצאות עבודת הוועד. וכשנבדקה הסיבה לעניין זה, התברר שעיקר החולשה נעוץ בחסרון-כיס מתמיד וכוונתי. בכך תשובה למטילים ספק ביכולת לכוון לשון: לו היו אמצעיה מספיקים, הייתה האקדמיה יכולה להפיץ את דברה בכל אתר, כדרך שעושים פרסומאים ומעצבי דעת קהל, והייתה הארץ מתמלאת דעת הלשון מבלי להזדקק לחוק המדינה.

על מידת ההצלחה בהכוננת לשוננו עד עתה יעידו המפקקים עצמם, ראשונים שחזרו בהם ואחרונים המודים כמי שכפאתם המציאות, ויעיד השינוי שחל ביחסם של המלומדים והבלשנים בעלי המוניטין אל העברית בימינו, המשמשת להם דוגמת מופת להצלחה רבתי של תכנון לשון והכוננתה במודע, ככל שהדברים נוגעים

הפרופ' יגאל ינאי, זיכרונו לברכה, שהיה המזכיר המדעי של האקדמיה ללשון בשנים תשמ"ב-תשנ"ב, הלך לעולמו ביום י"ד בכסלו תשנ"ו (7 בדצמבר 1995), והוא בן חמישים ושמונה שנים.

יגאל ינאי נולד בפרדס חנה. הוא למד לשון עברית, מקרא וספרות באוניברסיטה העברית בירושלים, והשלים בה בשנת תשכ"ד את התואר השני בחוגים למקרא ולספרות עברית. את עבודת הדוקטור על השורשים המרובעים בעברית כתב באוניברסיטת קליפורניה בלוס אנג'לס. בשובו לארץ הורה באוניברסיטת חיפה ובאוניברסיטת באר-שבע, ובשנותיו האחרונות הורה גם בטכניון, במחלקה ללימודים כלליים. כן שימש קְתָאם הוראת העברית ב-Hebrew Union College בירושלים.

בשנת תשמ"ב נתמנה יגאל ינאי מזכיר מדעי של האקדמיה ללשון העברית. הוא ערך את זיכרונות האקדמיה (לשנים תשל"ח עד תש"ן), וריכז את ועדת הפיסוק, ועדת הדיפלומטיה, ועד המינוח והוועד המשותף. הוא עסק בפיתוח קשרי האקדמיה עם הציבור; השיב לפניות הציבור בכתב ובעל פה, הנחה ביקורים של יחידים ושל קבוצות באקדמיה וטיפול בקשריה של האקדמיה עם מוסדות אחרים בעולם ועם התקשורת.

אנו מביאים קטעים מרשימה שכתב יגאל ינאי (הקטעים מובאים בשינויים קלים).

תכנון לשון, פרסום ומימוש

מתוך **לשונו לעם** לה (תשמ"ד), ט-י, עמ' 253-268

חוק המדינה הטיל על האקדמיה ללשון העברית תפקיד נכבד ורב: לכוון את התפתחות לשוננו. ואמנם האקדמיה, יורשת ועד הלשון העברית וממשיכת דרכו, קיבלה על עצמה משימה קשה זו.

כאן מכנסים את אוצר המילים העברי ובודקים אותו, חוקרים את מבנה הלשון העולה מכך ומוציאים מסקנות לשימוש ראוי ותקני בשפתנו, בהתחשב במציאות הלשונית כיום.

שאלה רבה וסבוכה היא אם אפשר לתכנן לשון, ואז לכוון את התפתחותה על פי התכנון שנקבע. כלום ידועים לנו התהליכים הפועלים בלשונות והקובעים את דרכן, עד שנוכל להתערב במהלכן ולנווט את התקדמותן?

אף למחיי העברית ולמתכנניה היו

לא היו דברים מעולם

◆ "האקדמיה קבעה מקָרר ולא מקָרר" - להד"ס.

ועד הלשון קבע את המונח **מקָרר** כבר בשנת 1928, והשם נותר בצורתו זו עד היום. ההבחנה הסמנטית בין משקל **מקָטל** (עושה הפעולה) לבין משקל **מקָטל** (כלים ומכשירים) איננה מוחלטת. שמות מכשירים לא מעטים נשקלו במשקל הבינוני, לדוגמה: **מְאוורר**, **מְיבֵש**, מדיח כלים, וכך גם המקָרר.

◆ "מחידושיה של האקדמיה: שח'רחוק, נמנמת, תבָטת; ולמהדרין: שָגָר פָגָר..." כל אלה אינם חידושי האקדמיה. **שח רחוק** שימש בבית אליעזר בן-יהודה, האקדמיה קבעה: **טלפון**. **הפיג'מה** (נמנמת בפי מפרחי השמועות) אושרה בצורתה הלועזית במילוני האקדמיה, ולמבקשים חלופה עברית - מוצעת המילה **חליפת שינה**; **הטלוויזיה** עודה **טלוויזיה** (מעולם לא נקבע **תבטת**), וגם המהדרין (הן הרציניים הן המתלוצצים) ייאלצו להסתפק **באמבולנס** ולוותר על שירותיו של **שָגָר פָגָר**.

אחד התחביבים הרווחים היום בציבור הוא הפרחת שמועות על קביעות האקדמיה. עשרות אנשים מתקשרים לברר אם נכונה השמועה על הקביעה החדשה והנועזת שקבעה האקדמיה ללשון. לרוב השמועה מופרכת מיסודה. הנה מבחר שמועות:

◆ "האקדמיה החליטה לבטל את ההבחנה בין זכר לנקבה במספרים" - להד"ס.

ההבחנה בין לשון זכר ללשון נקבה היא מאפיין מובהק של השפות השמיות, והשאלה אם לבטל את ההבחנה הזאת מעולם לא עלתה בדיוני האקדמיה.

◆ "האקדמיה החליטה שפנייה לקבוצה שרובה נשים ומיעוטה גברים, תהיה בלשון רבות ולא בלשון רבים" - להד"ס.

האקדמיה מעולם לא דנה בסוגיה זו. דרך העברית היא לנקוט בפנייה כזו את הצורה הלא מסומנת, היינו צורת הזכר.

◆ "האקדמיה קבעה שיעט', מינו הדקדוקי - נקבה" - להד"ס.
המין הדקדוקי של **עט** היה ונשאר זכר.

פוסקת וקובעת בעניינם של מונחים עבריים, ומוציאה אותם לאור, בעצמה או באמצעות הממשלה.

ידועות פחות משימותיה של המזכירות וידה בכל אלה. תפקידיה ופעולותיה בגיבוש המינוח העברי אינם מן המפורסמות. צריך לפתוח ולומר שהיזמה לפיתוח מילון מקצועי מקורה מחוץ לאקדמיה. אנשי ציבור ומדע, גופים ופרטים, הם הפונים ומבקשים שייקבע מינוח מקצועי עברי אחיד ומחייב בשטח מסוים, לתועלת בעלי המקצוע, כדי למנוע בתחומם את הישנותו של סיפור מגדל בבל. המזכירות המדעית שוקדת על הקמת ועדה מקצועית ועל הפעלתה: היא מגייסת חברים מתאימים מן הבכירים שבאנשי המקצוע ושבחברי האקדמיה, עורכת מצע לדיון, מזמנת ישיבות ועוד.

המזכירות המדעית מופקדת גם על עריכת המילון לקראת הוצאתו לאור.

עיסוקה של האקדמיה בדקדוק, הן השיטתי הן המזדמן (משאלות הציבור ומפניותיו), אף הוא תחילתו במזכירות המדעית. כאן מתרכזות הפניות ופה מבררים אם אכן דרוש העיסוק במושא הפנייה, מפני שאין תשובה הולמת בספרי הדקדוק ובהחלטות קודמות של ועד הלשון והאקדמיה. המזכירות מכנסת את ועדת הדקדוק לדיון בנושאים הדורשים עיון ופסיקה, שוטחת לפני הוועדה את החומר המוקשה, מסכמת את הדיון ואת ההחלטות, ובסופו של התהליך המורכב והממושך הזה מתנסחים במזכירות כללים בדקדוק הלשון על פי מה שנקבע במליאת האקדמיה, ואלה נשלחים לפרסום נאות.

משימה נוספת מוטלת על המזכירות המדעית, בתחום שונה ממה שזכר עד עתה, ובכל זאת קשור לעניין: מתן שמות עבריים.

"בזכות ארבעה דברים נגאלו ישראל", לדעת חז"ל, ושניים מאלו קשורים בעבודת המזכירות: "שלא שינו (ישראל במצרים) את שמם (העברי) ולא שינו את לשונם (העברית)". כבר בראשית צמיחת גאולתנו קיבל עליו ועד הלשון לסייע ביד המבקשים להם שמות עבריים, והוא עשה זאת בשתי דרכים עיקריות: על פי המשמעות ועל פי הצליל. מזכירות האקדמיה ממשיכה לתת שירות זה לכל פונה.

עוד נכונו משימות למזכירות, מהן ותיקות מאוד, ומהן בגדר תכניות לעתיד, ועוד ידובר בהן.

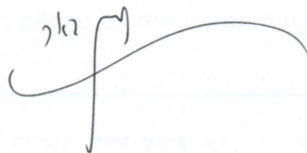
חיים באר - קורות חיים

למערכת אָקָדָם שלום וברכה -

ביקשתם שאשלח לכם את ה-c.v. שלי וכמעט הורדתם את c.v. ביגון שאולה. ובכן, זה המעט שיש בידי לומר על עצמי.

אני, הצעיר באלפי מנשה, הקי' חיים ב"ר אברהם רכלבסקי ז"ל ומרת ברכה לבית וואלעס ע"ה, המכונה על שם אבותיי בא"ר, נולדתי בשלהי שבט תש"ה בירושלים ת"ו. אמי שביקשה לעשותני אדם של צורה רשמה אותי ל"מעלה שולעי", בית ספר לבניהם של יקים ושל פקידים בכירים, אבל יותר משישבתי לפני רבותיי, שוטטתי ברחובות ירושלים ולמדתי תורה וחכמה מפייהם של זקנים וזקנות ומלטאות שהתחבטו בין רגליהם. כל ימיי אני משחיר עצמִי במלאכות המביישות את בעליהן - מקנח צואתם של בעלי-מחברים בבית-ההוצאה שייסד ברל נ"ע והקריו בשם האנכרוניסטי עם עובד, ומשחית זרעי ארצה כאחד מבעלי הטורים בכתבי העת. כעשר שנים קיימתי בדי עמל את מדורי "מזכרונותיה של תולעת ספרים" ב"דבר השבוע". לעתים, אני מתעשת ומחבר חיבור כלשהו - **שעשועים יום יום** (ספר שירים, תש"ל), **נוצות** (תש"ס) **ועת הזמיר** (תשמ"ח) - שתי נובלות שראו אור בספריה לעם, **גם אהבתם גם שנאתם** (תשנ"ב) על ח"ינ ביאליק, י"ח ברנר ושי" עגנון. זכיתי בפרסים אחדים כמידת קשריי בקרית ספר, אבל מה טעם לחזור אל כבוד שכבר התפוגג. אם מבקשי רעתי יניחו לי, אכתוב דבר-מה באביב הבא עלינו לטובה. ואם פרנסי האקדמיה ירימו גבה ויאמרו "פָע פָע", אנסה בקיץ לכתוב את קורותיי כדרך בעלי תריסין.

ובינתיים היו שלום,

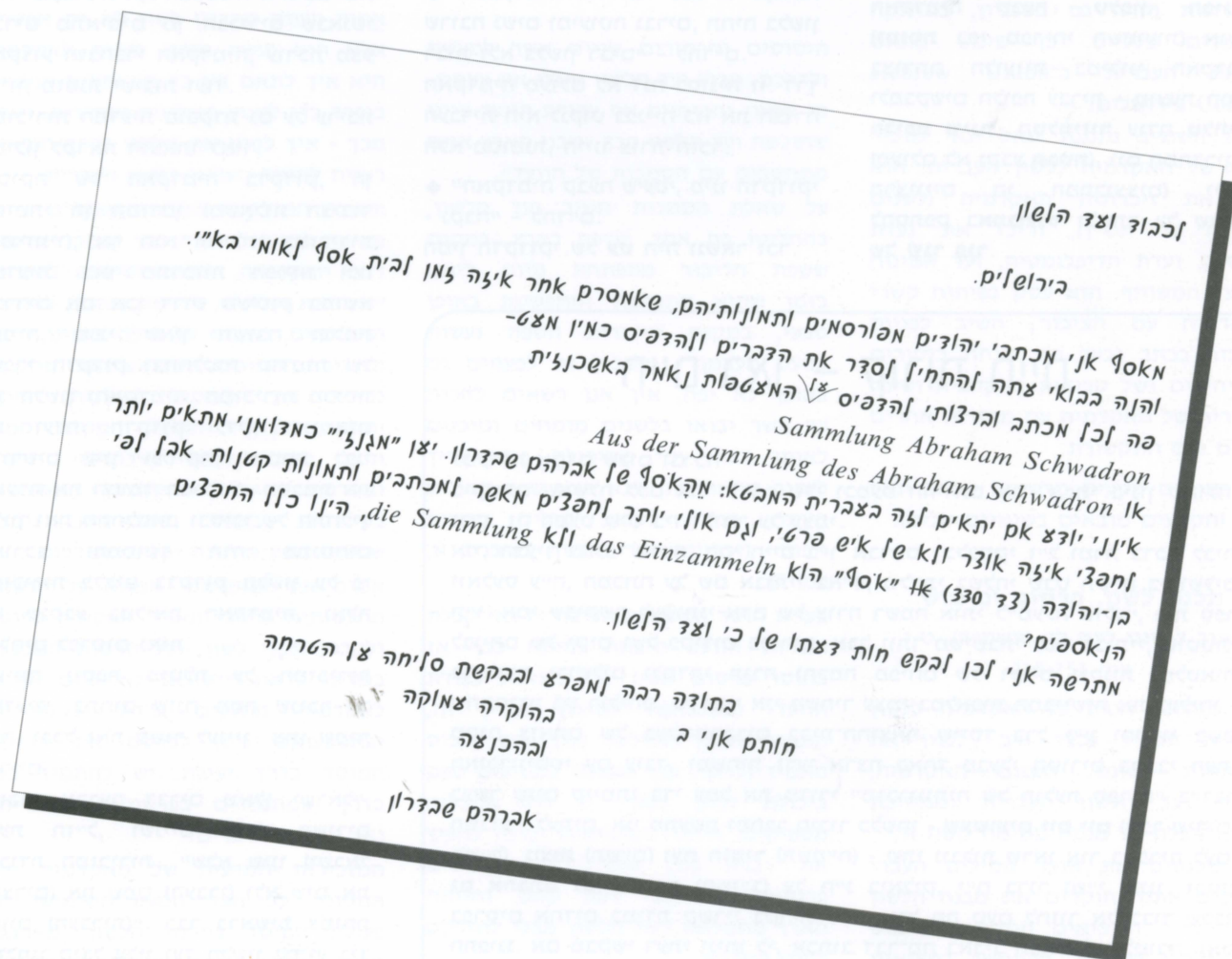
הצצה למכון מזי"א

את הגלויה שלפנינו כתב אברהם שבדרון (שרון), ד"ר לכימיה, למשפטים ולפילוסופיה. הגלויה נכתבה, על פי הערכה, בראשית המאה. עוד בהיותו נער החל שבדרון לאסוף כתבי יד של גדולי העם היהודי, בני דורו ובני הדורות הקודמים, כדי להקים אוסף לאומי של חתימות ודיוקנים. אוספים כאלה היו מקובלים במוזאוני מן המאה השבע-עשרה, אך עד תחילת המאה העשרים לא נאספו חתימות ודיוקנים של יהודים איסוף שיטתי.

אחרי מלחמת העולם הראשונה עלה שבדרון ארצה, ונתמנה למנהל בית הספרים הלאומי בירושלים. למוסד הזה הוא מסר את האוסף שלו: יותר מ-17,000 פריטים מחמש מאות השנים האחרונות.

שבדרון פנה לוועד הלשון וביקש להציע לו מונח עברי לאוסף של חתימות ודיוקנים. לטענתו, המילה **אוסף** אינה מתאימה לצורך הזה, שכן לפי מילונו של אליעזר בן-יהודה, **אוסף** הוא שם פעולה (בלשון ימינו: **איסוף**).

וזה לשון מכתבו:

* גם התעודה שפורסמה באקדס 10 היא מאוסף התעודות שבמכון מזי"א.